

SÂATÎ'NİN ALEVİLİK/ BEKTAŞİLİK RİSÂLESİ

Mustafa ALKAN*, Gamze TOKER**

Özet

Bu çalışmada Sâatî'nin Alevilik/ Bektaşilik risâlesi tahlil edilmiş, daha sonra risâlenin çevirisi (Ek 1) ve iki sayfa aslı (Ek 2) makalenin sonuna ek olarak verilmiştir. Böylece risale dil, edebiyat, sosyoloji, felsefe ve ilâhiyat alanlarında inceleme yapacak başka araştırmacılara sunulmuştur. Risale, Milli Kütüphane Yazmalar Koleksiyonu'nda Yz. A. 3195 numara ile yer almaktadır. Eserin dili Osmanlı Türkçesi olup Hicrî 1275 (Milâdî 1858) yılında istinsah edilmiştir. Risâlenin yazarı, birinci sayfasının baş kısmında yer alan "Hû" ile "Bi-İsmi Şâh-ı Yezdân" tâbirleri arasındaki "Hâzâ Kitabu Sâati-i Bektaşiyi'l- Aleviyi'l- Hüseyinyi'l- Câferî" ibaresine göre, Sâatî adlı bir müelliftir. Sâatî, Osmanlı Tezkire yazarlarından Hasan Çelebi'ye göre Anadolu'da, Beyânî'ye göre Germiyan'da, Latifî'ye göre İstanbul'da, Âşık Çelebiye göre ise Bolvadin'de doğdu. Asıl adı Mehmed'dir. Sâatî, tefsir ve hadis sahaslarında üstatlık derecesinde bir ilme sahip oldu. Diyar diyar gezip câmilerde vaaz verdi. Hiciv ve hezel sahasında çok şiiri vardır. Firakî hakkında 1000 beyit yazmıştır. Sâatî'nin bu "Alevilik-Bektaşilik- Hüseyinilik- Caferilik" Risâlesi, Şeyh Ali Baba'nın bendesi, Mûsika-i Sultânî'nin çerağı es-Seyyid Ahmed Tevfik tarafından 1858 yılında istinsah edilmiştir. İncelemeye tâbi tuttuğumuz ve makalenin sonuna Osmanlı Türkçesi aslı ile birlikte yeni Türk harflerine çevirisini eklediğimiz risale, istinsah nüshadır. Söz konusu nüsha, Milli Kütüphane'de "Eski Yazmalar" koleksiyonunda yer almakta olup risâlenin aslına ulaşılammıştır. Eser, koyu kahverengi meşin bir cilt içerisinde, dış boyutları itibarıyla 19,2 x 12,5 cm.(iç 16,5 x 10.0 cm) ölçülerindedir. Risale, su yolu filigranlı 14 yaprak olup yazılı sayfalarındaki numaralarına göre 27 sayfadır. Son sayfa dışındaki sayfalar 16 satır halinde rıka yazı ile yazılmıştır. Son sayfaya risâlenin istinsah yazarı hakkında bir zeyl eklenmiştir. İstinsah müellifi tarafından "Alevilik- Bektaşilik- Hüseyinilik- Caferilik" kitabı olarak tanımlanan risâlede, İslam tarihinin panoramik bir görüntüsü içinde "Alevilikte Ali" tasvir edilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Alevi, Bektaşî, Risale, Sâatî, Ali Baba, Seyyid Ahmed Tevfik

SÂATÎ'S ALEVISM/ BEKTASHISM TREATISE

Abstract

This study is composed of the analysis of Sâatî's treatise on Alevism/ Bektashim followed by the appendices namely the treatise in the original and its translation. Thus, the tractate is ready for the researchers that will conduct research in the areas of language, literature, sociology, philosophy and theology. The original copy of the tractate is in the National Li-

* Doç. Dr., Gazi Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Tarih Bölümü, Ankara/Türkiye, alkanm@gazi.edu.tr

** Gazi Üniversitesi Yeniçağ Tarihi Yüksek Lisans Öğrencisi, Ankara/Türkiye, gamzetoker21@hotmail.com

brary Manuscripts Collection, with the number Yz. A. 3195. The work was copied in AH 1275 (Christian era 1858) with the Ottoman Turkish being the language of the work. The author of the pamphlet is named Sâati, according to the data provided in the first part of the first page of “Hâzâ Kitabu Sâati-i Bektaşiyi'l- Aleviyi'l- Hüseyiniyi'l- Câferi”, between the phrases “Hu” and “Bi-İsmi Şâh-ı Yezdân”. Sâati was born in Anatolia according to Hasan Çelebi, one of Ottoman Tezkire writers, in Germiyan according to Beyani, in Istanbul according to Latîfî, and in Bolvadin according to Âşık Çelebi. His original name is Mehmed. Sâatî, reached degrees of mastery in the areas of Qur'an commentary and hadith sciences. Sâatî traveled to various regions and preached in mosques. He has a lot of poems in the fields of satire and parody (comic poem). He wrote 1000 couplets about Firakî. This “Alevilik-Bektaşilik- Hüseyinilik- Caferîlik” treatise of Sâatî was copied in 1858 by al-Sayyid Ahmed Tefîk, who is Sheikh Ali Baba's servant abd Musika-i Sultani's apprentice. The article studied here is in Ottoman Turkish. It is presented in the new Turkish alphabet. The translation of the treatise added in the end is the copy of the original. This copy is in the collection of “Old Manuscripts” in the National Library, and the original pamphlets could not be reached. The work is in a dark brown leather cover, with the outer dimensions of 19.2 x 12.5 cm. (interior 16.5 x 10.0 cm). The treatise, which has 14 waterway watermark, with 27 pages according to the numbers written on pages. The texts on the pages have 16 lines written in rika form except the last page. An endorsement was added to the last page about the author of the pamphlet's copy. In the tractate, which is described as “Alevilik-Bektaşilik-Hüseyinilik-Caferîlik” by the author, Ali in Alevism has been portrayed in a panoramic image of the history of Islam.

Keywords: Alevi, Bektashi, Tractate, Sâati, Ali Baba, Sayyid Ahmed Tefvik

Giriş

Alevi, kelime olarak “Ali'ye mensup”, terim olarak Ali soyundan olanlara veya Ali taraftarlarının oluşturduğu siyasî toplulukları ifade etmektedir (Ocak, 1989/II: 368-369). Sosyolojik bir ifade ile “Hz. Ali'yi sevmek” veya “Ehl-i Beyt'in yolundan gitmek” şeklinde tanımlanmıştır. Ehl-i Beyt, Hz. Peygamberin “ehl-i beytim” dediği ve bir gün abâsının (Âl-i Abâ) altında topladığı rivayet edilen; amcasının oğlu ve damadı Hz. Ali, kızı Fâtîma ve torunları Hasan ve Hüseyin'den oluşan (Hamse-i Âl-i Abâ) aile mensupları için kullanılmıştır (Eröz, 1990: 33). Anadolu Aleviliği, tarihi ve sosyal şartlarının tabii bir sonucu olarak kitâbi olmaktan çok sözlü geleneğe dayalı eski inançların İslami şekiller altında yaşamaya devam ettiği bir halk İslamıdır. Müslüman Türklere Aleviliğin, daha çok konar-göçer Türkmenler arasında yayılmış olduğu kabul edilmektedir. Bektaşilik, bu yönüyle Alevilikten farklı olup fetih devrinden sonra daha şehirli bir karaktere dönüşmüştür (Mélîkoff, 1993: 29-35).

İslam'dan önce Mekke'de Haşimî ve Ümeyye aileleri arasında yaşanan kabilevi reKâbet, Hz. Peygamberin dinî karizmatik şahsiyetiyle baskı altına alınmıştı. Bu kabilevi reKâbet, söz konusu Haşimî ve Ümeyye ailelerinden olmayan, Peygamberin siyasî halefi olan ilk iki halife Hz. Ebu Bekir ve Hz. Ömer dönemlerinde gündeme gelmemişti (İbn Haldun, 1990: 518). Ömer'in vefatından sonra -aynı zamanda Peygamberin damadı olan- Ümeyye ailesinden Hz. Osman'ın halife seçilmesi ile Peygamber devrinde baskı altına alınmış olan kabilevi reKâbet ortaya çıkacak, bu Basra, Kûfe ve Mısır'dan gelen gruplar tarafından 656 yılında Osman'ın öldürülmesine kadar gidecektir (el-Hudari, 1986: 191-222). Osman'ın öldürülmesinden sonra halife seçilen Hz. Ali, kendini Osman'ın öldürülmesinden sorumlu tutan direnişlerle karşılaşacak ve bu direnişler önemli savaflara (Cemel ve Siffin) yol açacaktır. Cemel Savaşı, o sırada yaşanan bir siyasî reKâbet ile izah edilebilse bile Siffin Savaşı, İslam'dan önce var olan, İslam ve Hz. Peygamberin dinî-karizmatik şahsiyeti ile üstü örtülen kabilevi reKâbetin bütün şiddetiyle ortaya çıkmasıydı. Nitekim Hz. Osman'ın Şam valiliğine atadığı Muaviye de Osman'ın ölümünden Hz. Ali'yi sorumlu tutuyor ve Ali'ye biat etmeyi reddediyordu. 657'de yapılan Siffin Savaşı (ve Hakem Olayı), aradaki ihtilafı bitirmedi, hatta daha da derinleştirdi. Müslümanlar, Ali taraftarı (Şi'a), Muaviye taraftarı ve Hariciler (iki tarafı da kabul etmeyenler) olarak üçe ayrıldı. Hz. Ali, Siffin Savaşı'ndan sonra mücadele ettiği Hariciler tarafından 661 yılında Kûfe'de öldürüldü (el-Hudari, 1986: 223-262).

Hz. Ali'nin öldürülmesi, Muaviye'nin Emevî saltanatını inşası için büyük bir fırsattı. Ali'nin oğlu Hz. Hasan, babasından sonra halife seçilmişti. Muaviye Hasan'a biat etmediği gibi, onu hilâfetten uzaklaştırmak için baskı yaptı. Hz. Hasan, "saltanata dönüştürmeme" şartı ile halifeligi Muaviye'ye devretti (el-Hudari, 1986: 267-268). On yıl sonra Hasan zehirlenerek öldü. Sonra Muaviye, oğlu Yezid'i kendine veliaht tayin ettirdi (el-Hudari, 1986: 307). Muaviye'nin ölümünden sonra halife olan Yezid, kendine biat etmeyi reddeden Hz. Hüseyin ve Ehl-i Beyt'den 72 kişiyi Kerbela'da (683) katlettirdi (el-Hudari, 1986: 328; Karabiber, 2007: 106-116). Kerbela bu olaydan sonra bitmeyen bir mateme dönüştü. Hilâfet Meselesi ve Kerbela Hâdisesi etrafında şekillenen ihtilâflar, gerçekte temeli İslam öncesine dayanan Haşimî ve Ümeyye aileleri arasındaki siyasî reKâbet ve bu reKâbetin etrafında yaşananlar, İslam tarihinin en büyük ihtilâfına sebep olmuş, zamanla bu ihtilâflar, Şii ve Sünni mezhepsel farklılaşmalara yol açmıştır. Anadolu'daki Türk Aleviliğini oluşturan yegâne kaynağın Hz. Ali Menâkıbı, Kerbelâ Mâtemi ve Oniki İmam kültleri olmadığını belirtmek gerekir. İslam'ın temel kaynaklarından başka, eski Türk inançları ile yerel kültleri de unutmamak gerekir. Bütün bu kültlerin "Yesevilik" tarikatının

atmosferi altında Anadolu'da şekillenmiştir. Burada konunun Hz. Ali, Kerbelâ Mâtemi ve Oniki İmam kültürlerinin tarihî süreçlerinin paralelinde incelenmesinin sebebi, tahlil edilen Sâatî'nin telifi, es-Seyyid Ahmed Tevfik'in istinsahı risâlenin içeriği ile paralel hareket etmek içindir.

Risale Hakkında

Risale, Milli Kütüphane Yazmalar Koleksiyonu'nda Yz. A. 3195 numara ile yer almaktadır (Yz. A. 3195: Kapak). Eserin dili Osmanlı Türkçesi olup Hicrî 1275 (Milâdi 1858) yılında istinsah edilmiştir. Risâlenin yazarı, birinci sayfasının baş kısmında yer alan “*Hû*” tâbiri ile “*Bi-ismi Şâh-ı Yezdân*” tâbiri arasındaki “*Hâzâ Kitabu Sâatî-i Bektaşiyi'l- Aleviyi'l- Hüseyniyi'l- Câferi*” ibaresine ve risâlenin içinde geçen bazı şiirlerin mahlas beyitlerine göre Sâatî adlı bir müelliftir (Yz A. 3195: 1, 6, 13, 23). Sâatî, Osmanlı Tezkire yazarlarından Hasan Çelebi'ye göre Anadolu'da, (Nâilî, 2001: 401), Beyânî'ye göre Germiyan'da (Beyânî, 1997: 46), Latifi'ye göre İstanbul'da (Latifi, 1314: 179) Âşık Çelebi'ye göre ise Bolvadin'de doğdu (İpek, 1988: 397). Onun asıl adı Mehmed Çelebi olup Kanûnî asrında yaşamıştır (Nâilî, 2001: 401). Sâatî, tefsir ve hadis sahalarında üstatlık derecesinde bir ilme sahip olmuştur. Bilgisini, diyar diyar dolaşıp câmilerde vaaz vererek aktarmıştır. Hiciv ve hezel sahasında pek çok şiiri mevcuttur. Nitekim yalnız Molla Firakî hakkında 1000 beyit yazmıştır (Beyânî, 1997: 46). Risâlenin başında tanımlanan Müellif Sâatî ile Osmanlı tezkirelerinde anlatılan Sâatî'nin özelliklerinin örtüştüğü söylenebilir. Sâatî'nin “Alevilik- Bektaşilik- Hüseynilik- Caferilik” risalesi, Şeyh Ali Baba'nın bendesi, Mûsika-i Sultânî'nin çerağı es-Seyyid Ahmed Tevfik tarafından Hicrî 1275 (Milâdi 1858) yılında istinsah edilmiştir. Bu bilgi “*Temmeti'l-kitâbu bi-'avnillâhi'l-meliki'l-vehhâb harrerahü yedü'l-fakîr çâker-i âl-i 'abâ bende-i Şeyh Ali Baba es-Seyyid Ahmed Tevfik an çerâğ-ı Mûsika-i Sultânî Sene 1275*” (Yz. A. 3195: 27) şeklinde Arapça bir ibare olarak risâlenin sonuna yazılmıştır. İncelemeye tâbi tuttuğumuz ve makalenin sonuna yeni Türk harflerine tam çevirisini (transkriptini) ve Osmanlıca aslının ilk ve son sayfalarını eklediğimiz risale, bu istinsah nüshadır. Söz konusu istinsah nüsha, Milli Kütüphane'de “Eski Yazmalar” koleksiyonunda yer almaktadır. T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı “Türkiye Yazmaları” koleksiyonlarında risâlenin aslına veya başka bir müstensih nüshasına rastlanılmamıştır [<http://www.yazmalar.gov.tr> (20.06.2012)]. Dolayısıyla, inceleme konusu risâleyi asıl nüshayla veya başka istinsah nüshalarla mukayeseli bir çalışma yapılamamıştır. Mevcut nüshanın iç kapağında “Sat: 12.11.1970 Abdullah Öztemiz, Gemlik” yazmaktadır. Milli Kütüphane'nin Eski Yazmalar Koleksiyonu'nun kütük defterine göre eser, 1970 yılında Abdullah Öztemiz'den satın alınarak 2116 numara ile kütüphane koleksiyonuna dâhil edilmiştir.

Eser, koyu kahverengi meşin bir cilt içerisinde, dış boyutları itibariyle 19,2 x 12,5 cm (iç 16,5 x 10 cm) ölçülerindedir. Risale, suyolu filigranlı 14 yaprak olup yazılı sayfalarındaki numaralarına göre 27 sayfadır. Son sayfa dışındaki sayfalar 16 satır halinde rika yazı ile yazılmıştır. Son sayfaya risâlenin istinsah yazarı hakkında bir zeyl eklenmiştir (Yz. A. 3195: 27). İstinsah müellifi tarafından “Alevîlik- Bektaşîlik- Hüseyînilik- Caferîlik” kitabı olarak isimlendirilen risâlede, İslam tarihinin panoramik bir tasavvuf birikimi görüntüsü içinde “Alevîlikte Ali” tasvir edilmiştir.

Risâlenin Muhtevası Üzerine

Risâlenin istinsah müellifi es-Seyyid Ahmed Tevfik, sûfi gelenekte yaygın olduğu üzere “Hû” (O: Allah)’ya iltica ettikten (sığındıktan) ve bu Alevîlik, Bektaşîlik, Hüseyînilik ve Caferîlik kitabının (risâlesinin) Sâati’nin eseri olduğunu kayıt düştüğünden sonra, “Bi-ism-i Şâh-ı Yezdan” [Yezdan: Zerdüştlükte “Hayır İlâhî”, İslamda “Hak Teâlâ” demektir. Kâmûs-ı Türki, 1316; 1548)], Arapça- Farsça karışımı bir terkiplerle oluşturulan “Besmele-i Şerîf”le yazmaya başlamıştır (Yz. A. 3195: 1). Risâlede önce Allah’a hamd, Hz. Peygamberi salât ü selâmdan ve İslam büyüklerine övgüden sonra “Emmâ bâ’d; Ey ser-çeşme-i mevâli ve ey ser-defter-i ‘arîfân, âgâh ol ki” (Yz. A. 3195: 1) hitabı ile kendini dinleyen cemaate hitap eden bir vaiz üslubu ile konuya başlamıştır. Önce Allah’ın âlem ve âdemi yaratışı: “kendi sun’ın ve sıfatına göre âlemi halk eyledi ve diledi ki kendi cemâlin ve zâtın müşâhede eyleye. Âdem’i halk eyledi.” ifadeleriyle tasvirten sonra, İbn Arabî’nin (1992, 47-53) “Vahdet-i Vücûdcu” yaklaşımı ile Âdem’in, Âdem’in şahsında insanın yaradılışını, Kur’an ve Tevrat’tan âyetler, Hz. Peygamberden hadisler ve Mevlana’dan sözlerle anlatmış, bu tasvirin akışı içinde kendi de beyit ve dörtlüklerle açıklamaya çalışmıştır. Âdem’i, Âdemin şahsında Allah’ı inkâr edenler (=münkirler) şeytan ile, bunların da en kâmili Yezid ile müşahhaslaştırılmış, Ebu Cehil ve Ebu Leheb ile örneklendirilmiş; Âdem’i, Âdem’in şahsında Allah’ı iman edenler (lâ-büd) nübüvvetinde Hz. Muhammed ile, velâyette Hz. Ali ile müşahhaslaştırılmış, mürid gelip mürid gidenler de, Kanber ve Selman ile misâllendirilmiştir (Yz. A. 3195: 1-5).

Allah’ın âlemi, âlemde Âdemi yaratmasının gerçek manasının “kemâl-ı nübüvvet” ile “kemâl-i velâyeti” ortaya çıkarmak olarak bakılmıştır. Yani “Kemâl-i mazhar-ı nübüvvetdir ki Muhammed Mustafa Aleyhi’s-selâm’dır ve kemâl-i mazhar-ı velâyetdir ki İmâm Ali el-Murtaza’dır”. Bu iki vücud-ı şerîfden de üç vücut hâsıl olup velâyet harfinin adedince beş vücut olmuştur. Bunlar “âl-i ‘abâ”daki Muhammed Mustafa, Ali el-Murtaza, Hasan ile Hüseyin ve beşincisi Fâtîma’dır. Fâtîma, Havva hâtemdir (Yz. A. 3195: 5). Bundan sonra her şey “kemâl-i mazhar-ı velâyet İmâm Ali el-Murtaza”nın hayati çerçevesinde yorumlamıştır:

Nasıl “Hazret-i Muhammed Mustafa Aleyhi’s-selâm zâhirde cümle enbiyâdan sonra geldi. Lâkin bâtında cümlesinden akdemdir ve Cenâb-ı Imam Ali Kerremalahu vechehu hazretleri dahi zâhiren üç halifeden sonra geldi. Fakat bâtında hilâfeti cümleden akdemdir ki hakikaten halife-i âlem Ali’dir ki şâh-ı velâyetdir” (Yz. A. 3195: 6). “Âdem’in oğlu Kâbil, karındaşı Hâbil’i katl eyledi. Kâbil cemi’-i eşkiyânın evveli oldu ki âhiri Yezid’de hatm oldu.” (Yz. A. 3195: 7). Hz. İdrîs netice-i ilimdi. “Sûret-i İdrîs’de göründü Şah.” (Yz. A. 3195: 8). Nuh (a.s.), kâfirler elinden çok ağladı. Göz-yaşı tûfan olup âlemleri gark eyledi. Lâkin gariplik şundadır ki Nuh Tufanı’nın ortaya çıktığı yer Kûfe Mescidi’nin sol tarafında bir yerde zuhûr eylemiştir ki Hz. Şâh-ı Velâyeti İbn Mülcem la’în o mahalde şehîd eylemiştir ki işte Nuh Tufanı’nın asıl sebebi budur (Yz. A. 3195: 8). Dördüncü bin yılda İbrahim Halîlullah Mekke’ye bünyad eyledi. Onda nübüvvet ve velâyet zâhir oldu. Onun sulb-i pâkından Hz. İshak ile Hz. İsmail zuhûr eyledi ki İshak nübüvvetine, İsmail velâyete mazhar oldu (Yz. A. 3195: 9-10). Hz. Peygamber ile Hz. Ali’nin nesebi anlatılırken bütün Peygamberlerden söz edilmektedir. Hz. Peygamber, elli bir ata ile Âdem’e bağlanmıştır. Bunların 17’si enbiyâullah (nebi), 17’si evliyâullah (veli) 17’si de selâtin (sultan), kuzât (kadı) ve hükâmıdır (Yz. A. 3195: 11). Nitekim Hz. İbrahim’in oğlu İshak’ın soyundan İsrail peygamberinin geldiği ve İsmail’in soyundan da Hz. Muhammed’in geldiği anlatılmaktadır. İsa’nın akibetinden sonra nübüvvet nuru Beni İsrail’den yani İshak’ın soyundan İsmail’in soyuna geçtiği anlatılmaktadır (Yz. A. 3195: 15). “Abdülmuttalib alnında nûr-ı velâyetle nûr-ı nübüvvet cem’ olub geldi... Lâcerem nübüvvet nûru Abdülmuttalib’in oğlu Abdullah alnında ve velâyet nûru diğer oğlu Ebu Talib alnında zâhir oldu.” (Yz. A. 3195: 15). “Nûr-ı nübüvvet Abdullah alnına gelüb Muhammed Resûlullah alnında kâmil oldu ve ol nûr-ı nübüvvet hod İbrahim Aleyhi’s-selâm’da kâmil oldu idi. Ammâ ol kemaliyle bu derde Muhammed Mustafa Sallallahû (Aleyhi ve’s Sellem) demde hatm oldu.” “Hazret-i Muhammed Aleyhi’s-selâm ki hâtem-i nübüvvetdir. Dilde ve elde kudreti var idi. Lâkin Hazret-i İmam Ali dest-i kudret-i Hakka mazhar düşüb Hazret-i Muhammed Mustafâ lisân-ı hikmete mazhar düşmüş idi. Anınçün Kur’an nebiye, seyf’Ali’ye verildiği sebep budur.” (Yz. A. 3195: 16). “Ali’den dem urmak vâcibdir ve ne kadar ulemâ ve hutebâ var ise dinîden dem urmak vâcibdir ve hem ehl-i keşf böyle buyurmuşdur. “Kim başka şeriat getirmeyüb benim getirdiğim şerî’atı tahkik iderler. Ey şâh-ı Velâyet bu cânibden velâyet nûru Ebu Talib alnında zâhir oldu ki kâlib Murtazâdır. Şâh-ı Âlem kendidir. Kâlibi ve sırrı şan bulub padişâh oldu. Yani Hazret-i Şâh-ı Velâyet ki Murtazadır. Hazret-i Imam Ali’de kâmil oldu.” “Ve Hazret-i nübüvvet maa kemâl Hazret-i Muhammed’de hâtem olub devr-i kamerin onuncu yılında Hazret-i Hâtem-i Nübüvvet Muhammed Mustafa Sallallahû Aleyhi ve’s-sellem’de zâhir olub kırkıncı yılında kemâl-i velâyet

İmâm Ali'de zâhir oldu." (Yz. A. 3195: 17). Hâce-i Kâinât Hadîs-i Şerîfde "Ben ve Ali ikimiz nûr-ı vâhiddiniz." buyurmuşdur. Yani nübüvvet ile velâyet ikisi birdir, biri zâhir biri bâtındır (Yz. A. 3195: 18).

"Bu mahalde Âdem Ali'den kemâl bulub Havva Fâtıma'dan kemâl buldu. İmdi kemâl-i velâyet ile kemâl-i nübüvvetden iki dâd-ı şehvâd zuhûr idüb çiftine yani nübüvveti tâbî oldu ki Hazret-i İmâm Hasan'dır ve biri dahi velâyete tâbî oldu ki Hazret-i İmâm Hüseyin'dir. Selâmulâhi Aleyhim Ecmaîn. Eğer nübüvvet Hasan (=hasen) yani güzeldir, eğer velâyet Hüseyindir yani güzelcedir. Eğer her birinde yani Hasan'da Hüseyin'de babasının ve anasının hisseleri vardır. Ammâ kim hükm galibindir yani Hasan'da nübüvvet ciheti, Hüseyin'de velâyet ciheti gâlibdir." (Yz. A. 3195: 21). Hazret-i Resûlullah Aleyhisselâm Hadîs-i Şerîfî'nde "Yâ Ali ente minnî bi-menzileti Musâ ve Harûn" Yani "Yâ Ali sen benden Musa ve Harun yani Musa ve Harun gibisin." "Yani evvelâ karındaşımsın ki nübüvvet nûru velâyet nûrunun karındaşıdır ... Lâcerem Harûn'un iki oğlu olub İbrani dilince birinin adına Şebber birinin adına Şebbîr derler idi. Arabca Hasan ve Hüseyin dimekdir. Nitekim zıkr eyledik pes Ali Harun gibi olacak evladları dahi böyle olmak münasibdir. Zirâ Hazret-i İsmail ile İshak, Musa ile Harun, İsa ile Yahya, Mustafa ile Murtaza surları bir vücûd idi. Lâkin galibiyetleri kâmil değildir. Pes bu denlü kemâl bu ikisinde vâkî olub, Lâcerem, Muhammed ve Ali ve Fâtıma ve Hasan ve Hüseyin cümlesi hakikatde bir vücûddur." (Yz. A. 3195: 22).

Bundan sonra konu Ali el-Murteza ve 12 İmam üzerine yoğunlaşmıştır. "Ali ibn Ebi Talib bu haberden bir dahi âgâh ol ki bir yıl oniki aydır ve gökde dahi on iki burc vardır ve oniki çeşme vardır ki: "isnâ aşrete aynen" buyrulmuştur. Yakub Nebi Aleyhisselâm ki evvel nebî-i İsrâîl'dir. Oniki oğlu olub kâmil ve mükemmeli Hazret-i Yusuf idi. İmdi lâzım oldu ki nükebâ-i ümmet-i Muhammed dahi Hazret-i Ali evlâdından ola. Zirâ nübüvvet ki Hazret-i Âdem Safiyullah'da zâhir oldu. Lâkin bu kemâl Hazret-i Muhammed Aleyhi's-Selâm'da hatem oldu ki Hâtem-i Enbiyâdır. İmdi nûr-ı velâyet dahi Hazret-i İbrahim Halîlullâh'da zâhir olub kutb-ı âlem idi. Lâkin Hazret-i İmâm Ali'de kâmil olub bu kemâl ile velâyet dahi hâtemin diledi ki: "Külle şey'in hâlikun illâ vechehu." (Kasas, 88) buyrulmuştur. Lâcerem hatm-i nübüvvet ile kemâl-i velâyet Muhammed ile Ali'de cem' oldu. Pes! Nübüvvet-i hatm oldu ki dâire-i asgar idi. Velâyet dâire-i ekmel idi, tahdîd oldu. Pes nokta-i velâyet Hazret-i İmâm Hüseyin alında zâhir olub ondan İmâm Zeynel Âbidin'e, ondan İmâm Muhammed Bâkır'a, ondan İmâm Cafer es-Sâdık'a, ondan İmâm Musa el-Kâzım'a, ondan İmâm Ali Musa er-Rıza'ya. Ondandır İmâm Muhammed et-Takî'ye, ondan İmâm Ali en-Nakî'ye, ondan İmâm Hasan el-Askerî'ye ondan İmâm Mu-

hammed el-Mehdi'ye nakl eyledi ki hâtem-i velâyetdir.” (Yz. A. 3195: 24). İmdi bu iki İmâmın her biri nebidir, velidir velâkin nübüvvetleri nübüvvet-i teşriî olmayub nübüvvet ta'rîfidir. İmdi şerîat peygamberlerini zikr eyledik bunlar mücerred hakikatden haber verdiler. Nitekim “Ulemâ-i ummeti ke-enbiyâ-i Benî İsrâîl” Hadis-i Şerifi bu on iki İmâma işarettir. Yani benim ümmetimin âlimleri Benî İsrâîl peygamberleri gibidir ki benim şerâitime davet edüb başka şerîat getirmezler demektir (Yz. A. 3195: 25).

Risâlenin sonunda, “Enbiyânın şehâdeti zehirden, evliyânın şehâdeti timürdendir.” derler, nitekim “Kal'a-i Hayber'de Nebîye zehir verdiler. Oniki seneden sonra te'sir idüb şehid oldu. Ve Hazret-i İmâm Ali'ye İbn Mülcem la'în kılıç urdu şehid oldu. Ve Hazret-i İmâm Hüseyin ki Alevi idi, yani velâyete mensub idi. Kılıçdan şehid oldu” dedikten sonra, “Hazret-i İmâm Mehdi hurûc idüb tamam yeryüzünden Yezidlerin ırkın kesüb kanın dökmeyince yine Hazret-i İmâm Hüseyin'in kanı yere batmaz.” dedikten sonra, Mehdi'nin ortaya çıkışından maksad da dünyayı Yezid ırkından temizlemek olarak nitelendirilmiştir.

Sonuç

Müellif Sâati, Alevilik (Bektaşılık- Hüseyinilik- Caferilik) risâlesinde “Alevilikte Ali”yi sebepler dairesinde ele alarak âyet, hadis ve manzum şiirler ile açıklamaya çalışmıştır. Bu açıklamalarda, yeri geldiğinde, Tevrat ve İncil'den istifade ettiği, ayrıca başta Mevlana olmak üzere, kimi mütebahhir zevâtın veciz sözleriyle destekleme yoluna gittiği de görülmüştür. Yazı ülubu olarak risale, Aleviliğin temel düşüncelerini vaz' eden bir özellik taşımaktadır. Ayrıca müellif, Aleviliği anlatabilmek için sıklıkla konuyu dağıtmakta, daha sonra ‘Biz yine sözüme gelelim.’ ibaresiyle geri dönüş yapmaktadır.

Eserde, nübüvvet ve velâyetin aynılığı ve ayrılığı ile tekliği ve çiftliği üzerine hem kelimeleri oluşturan harfler üzerinden, hem de anlamları üzerinden haklaştırmaya açıklamalarında bulunulmuştur. Hz. Muhammed'den “Resûl-i kevneyn”, “Hâce-i kâinat” ve “Mustafa”, Hz. Ali için de “Şâh-ı Velâyet” veya “Ali el-Mürtazâ” gibi çeşitli sıfatlarla bahsetmiştir. Bir “olgunluk” meselesi ön plana çıkarılmış ve dilde olursa bunun peygamberlerde, elde olursa bunun velilerde olacağı ve olduğu fikrine yer verilmiştir. Nübüvvet ve velâyetin birliği, “Ene ve Aliyyûn mi'n-nûrin vâhidin.” Hadis-i Şerifi ile delillendirilmiş, nübüvvetin Hz. Muhammed'de, velâyetin de Hz. Ali'de “zâhir olduğu” fikri işlenmiştir (Yz. A. 3195: 17). Ayrıca, Hz. Ali'nin velâyetinin Hz. Muhammed'in dünyaya gelişiyle görünür hale geldiği “Yâ Ali kunte ma'a cemî-i'l-enbiyâi sırran ve ma'a sırta cehren” Hadis-i Şerifi ile izâh edilmeye çalışılmıştır (Yz. A. 3195: 18). Risale müellifinin “âgâh ol ki”, “lâ-cerem” ve “vakta kim” gibi bazı bağlaç veya kalıpları çok sık kullandığı dikkati çekmektedir. Bu kalıplarla başlayan cümlelerden anlaşıldığı kadarıyla bunlar, müellifin görüş veya yorumları-

nın te'kidi olduğu anlaşılmaktadır. Kısaca ifade etmek gerekirse risâlede “Alevilikte Ali” ele alınmıştır. Bu risâlenin yeni Türk harflerine transkripti ile Osmanlı harfli özgün metnin ilk ve son sayfaları, çalışmanın sonuna ek olarak verilmiştir. Bunun iki temel amacı vardır. Birincisi, Alevilik (Bektaşilik- Hüseyinlik- Caferilik) risâlesinin, tarih dışında; dil, edebiyat, tasavvuf ve ilahiyat alanlarında etraflı olarak tahlile tâbi tutulması umududur. İkincisi ise, 1826 yılında Yeniçeri Ocağının ilgasını müteakip, Bektaşî tarikatının da yasaklanmasıyla örgün eğitimin dışına itilen (Alkan, 2009; 243-260, 2011; 213-223) Bektaşiliğin (Alevilik- Hüseyinlik- Caferilik) dinî kültürüne katkı sağlayacağı düşüncesidir.

Kaynakça

- Risale*, (1275). Yz. A. 3195. Milli Kütüphane.
- ALKAN, Mustafa, (2009); “Yeniçeriler ve Bektaşilik”, Türk Kültürü ve Hacı Bektaş Veli Araştırma Dergisi, Sayı: 50.
- ALKAN, Mustafa (2011); “Hacı Bektaş-ı Veli Tekkesine Nakşibendî Bir Şeyhin Tayini: Merkezî Bir Dayatma Sosyal Tepki”, Türk Kültürü ve Hacı Bektaş Veli Araştırma Dergisi, Sayı: 57.
- BEYÂNÎ (Mustafa Bin Carullah) 1997, Tezkiretü’ş-Şuarâ, Türk Tarih Kurumu, Ankara.
- ERÖZ, Mehmet, (1990); Türkiye’de Alevîli ve Bektaşilik, Ankara: Kültür Bakanlığı.
- EL- HUDARÎ, (1986); “Hulefâ-i Raşîdin Devri”, “Emevîler Devri”, Doğuştan Günümüze İslam Tarihi, II, Çağ Yayınları, İstanbul.
- İBN ARABÎ (1992); İlahî Aşk, (Çeviren: Mahmut Kınık), İstanbul: İnsan Yayınları, 2. Baskı.
- İBN HALDUN, (1990); Mukaddime, I, (Çevren: Zakir Kadiri Ugan), İstanbul: Milli Eğitim Basımevi.
- İPEKTEN, Haluk, Mustafa İSEN, Recep TOPARLI, Naci OKÇU ve Turgut KARABEY, (1988); Tezkirelere Göre Divan Edebiyatı İsimler Sözlüğü, Ankara: Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları: 942.,
- Latîfî, (1990), Latîfî Tezkiresi, (Hazırlayan: Mustafa İsen), Kültür Bakanlığı, Ankara.
- KARABİBER, Namık Kemal, (2007); Ehl-i Beyt Tasavvurunun Erken Dönem Dinî, Sosyal ve Politik Hayattaki Yansımaları (Hicrî I ve II. Asır), Ankara Üni. Sosyal Bilimler Enstitüsü, Temel İslam Bilimler Ana Bilim Dalı’nda Doktora Tezi, Ankara.
- MELİKOFF, Irène (1993); Uyur İdik Uyardılar -Alevilik- Bektaşilik Araştırmaları, (Çeviren: Turan Alptekin), İstanbul: Cem Yayınevi.
- İNEHAN-ZÂDE MEHMED NÂİL, (2001); Tuhfe-i Nâilî, I, (Hazırlayan: Cemal Kurnaz, Mustafa Tatcı) Bizim Büro Yayınları, Ankara.
- OCAK, Ahmet Yaşar (1989); “Alevî”, Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi (DİA), II.
- OCAK, Ahmet Yaşar (2007); Türk Sofiliğine Bakışlar, İstanbul: İletişim Yayınları, 9. Baskı.

EK 1: SÂATÎ'NİN ALEVÎLİK/ BEKTAŞILIK RİSÂLESİ

1. Sahife

Hû

Hâzâ Kitâbu Sâatî-i Bektaşiyî'l-aleviyyî'l-hüseyniyî'l- Ca'ferî

Bi-ismi Şâh-ı Yezdân

El-hamdulillâhi li-veliyîhi ve's-salâtû alâ nebîyyihi.

Emmâ bâ'du; Ey ser-çeşme-i mevâli ve ey ser-defter-i 'arifân, âgâh ol ki vakta ki Hakk Sübhânehû ve Te'âlâ Hazretleri diledi ki kendi sun'ın ve sıfatına göre 'Âlem'i halk eyledi ve diledi ki kendi cemâlin ve zâtın müşâhede eyleye. Âdem'i halk eyledi. İşte bu halâyıkın dilinde dîdâr ve visâl dedikleri Hakk'ın cemâlini ve kemâlini insan yüzünde müşâhede etmekden ibâretidir. Nitekim Hadis-i Kutsî'de buyurur: "Kuntu kenzen mahfiyyen fe ahbebtû en u'refe fe-halektu'l halke li-en u'refe". Yani Hak Teâlâ buyurur ki: "Ben bir gizlü hazine idim. Diledim ki âşikâre olam. Âlemi ve Âdem'i yaratdım ki her zerrede bilinem."

Nazm

Nazar kıl yer ü göge eğer dersen olam bîdâr
Nazar kıl Âdem'e andan eğer dersen görem dîdâr
Eğerçi kim gören bileni Hakk'ı âdemdir ammâ
Hakikatde giri gören bileni kendüdür ey yâr

Nitekim Hakk Subhanehû ve Teâlâ Hazretleri Cenâb-ı Mûsâ Kelîmullâh'a hitâben Tevrat-ı Şerîf'de buyurur ki: "Nurîdu en nahluke insânen 'alâ mislinâ ve şeklinâ ve sûretinâ." Yani "Diledim ki kendi mislimde ve şeklimde ve suretimde bir kimse yaradım ve adını Âdem koyam." Ve yine Hadis-i Kudsi'de (2. Sahife) buyrulmuşdur ki: "İnnallâhe halaka Âdeme 'alâ sûretihi." Yani Hakk Sübhânehû ve Teâlâ "Âdemi sûretinde halk eyledi." demektir. Ey tâlib-i ma'rîfet Allah 'azze ve celle kendi zâtında şeklinden ve sûretinden ve misâlden münezehdir. Ol sebebden bu mertebeyi ne kimse görür ve ne bilir. Zirâ bu mertebede ne âlem var ne âdem var kim kimi bilsin. Nitekim derler ki: Allah'ı, pes, yine Allah bilir. Bilinmesi ve görünmesi adam sûretine girmeden muhâl idi. Ol sebebden gayrı sûretinden kendiyi bilmektir. Eğer hulûl anladınsa kâfir oldun. Kur'an ve Hadis'i inkâr itmiş olursun. Eğer sual olunursa ki Hakk Teâlâ Hazretleri Âdem'i yaratmazdan evvel kendiyi ve esmâsını ve sıfatını bilmez miydi? Cevap verilir ki: Bilir idi. Ammâ halk idicek hem bilür ve hem görür oldu. Nitekim bir mahbûb bilür ki kendisi mahubdur. Ammâ karşısına ayna ko-

yub bakıcak kendi sûretin ol aynada göricek, kendisini hem bilib ve hem görmüş dahi olur. Âdem dahi Hakk'ın aynasıdır. Bu aynada kendi cemâlin bilib ve görüb, lâ-cerem, râzı ve etemm oldu. Nitekim bu mahalde Hazret-i Mevlânâ Celâleddin-i Rûmî buyurmuşdur ki:

Mesnevî:

An pâdişâh-ı a'zam, der beste bûd muhkem
Pûşide delk-i âdem, emrûz ber der âmed.”

Yani “Ol padişâhın kapısı muhkem bağlı idi. Kimse içeri girib görmez idi kendi gezmeden.” (3. Sahife). Âdem hurkasını giyib kapuya çıktı. Yani bātında idi zâhir oldu ve herkesi görür oldu. Ammâ kimisi görür gördüğü nedir bilmez sorsan dahi inkâr ider. Bu tâife bir gözlüdür. Şeytan dedikleri bu bölükden ibaretdir ve bu bölüğün gâyet kâmilî Yezid la'netu'l-lâhi aleyh'dir. Ve bir tâife dahi görür ve gördüğü gibi bilir. Bu tâife erenler ve evliyâlar ve âriflerdir. Vaktâ kim, “el-mer'û aduvvü limâ cehile” muktezasinca “Kişi bilmediği şeye düşmandır.” ve şeytan Âdem'i bilmeyüb düşman oldu ve secde itmedi. Bu kısım münkîr gelür münkîr gider. Ebu Cehil la'în ve Ebu Leheb la'în gibi. Ve görüb bilenler lâbüdd adamın eyisi oldu ve bildi ve secde eyledi. Mürîd gelir mürîd gider Kanber ve Selman gibi. Nitekim Hoca 'Atâ buyurur ki:

Nazm

Merdümi bâ-yed ki başedse Şinâsî
Başedse Şâhra her libâsî

Er gerekir kim şâh kim idiğün bile nasıl kaftan giyer ise giysin yoksa şâhi kaftanıyla bilse bildi demezler. Zirâ Hazret-i Şâh-ı Âlem her aynada bir sûretle tecellî etmektedir. Nitekim Kur'an-ı Mecîd'de “Külle yevmin hüve fî şe'n” (Rahman, 29) buyrulmuşdur. Yani her gün bir sûretle tecellî etmektedir. Ağyâr kendüsünü bilmesün deyu her gün kendisini bir libas ile ziynet ider. Ey merd-i kâmil Şâh-ı Âlem ki âdem anın tahtı ve sûretidir. Senin gibi sûretlere girüb ve âhirü'l-emr kangı sıfâtta (4. Sahife) karar idib ve ol sûret senin üzerine idi. Hazret-i Hakk'ın ilm-i keşfiyle bir bir 'ıyân ve beyân idelim. Tâ ki bildiği üzere 'ilmu'l yakîn ve hakku'l yakîn hâsıl ola. Ey Şâh-ı cihân, Yahya Paşa âgâh ol ki Kemal Paşazâde buyurur:

Beyt

Cihânda bir söz mü var ki ol nutuk değil
Güş etmeyen bu nükteyi bil, hak kulak değil
Cem'-i kütüb ile ref-i hüccet mümkün olmadı
Bilmediği 'ilmi bilmek imiş okumak değil

Değil imdî Hakk Subhânehû ve Teâlâ Hazretleri kendi misâlinde bir harf yazılıp ol harfin adını Âdem ve Havva okudu. Nitekim Şeyh Irakî buyurur:

Beyt

“Ber misâl Hakk-ı mübîn harf nûvişt
Nam ânın Âdem ü Havva nihâd”. Yani,

“Yazdı bir harf sûretinde kendüden
Âdem ü Havva okudu adını ânın
Âdem ü Havva ikisi bir dürür
Kim muvahhid olmadı münkir dürür”

Zîrâ Âdem ve Havva, Âdem’in cemâl-i muhikkîsi ve çiftidir. Kim meâbî dünyadır ve Âdem ve Havva’nın bâtınıdır ve tekidir. Burayı eyice fehm eyle. Pes! Çünkü Âdem’in iki yüzü olup biri Hakk Teâlâ cânibinedir ki Havva’nın Âdem’e döndürdüğü yüzü gibi ve biri halk cânibinedir ki Havva’nın Âdem’e döndürdüğü yüzüdür. Lâcerem, Âdem’in Havva cânibindeki yüzüne bâtın ve celâl ve velâyet dediler ve halk cânibindeki yüzüne zâhir cemâl dediler ve hurûf-ı hecâda dahi velâyet beş harfdir tekdir ve nübüvvet dört harfdir çiftidir. (5. Sahife). Pes! Bu ikisi velâyetle nübüvvet kemâlini bulmağa teveccüh idüb Hakk’ın aynadaki sûreti kemâlin görmeğe kasd eyleyüb velâyetle nübüvvet kemâl-i mazhariyet[in] bulmağa teveccüh eylediler. Ve Hakk’ın dahi muradı halkdan bu ikisidir. Yani kemâl-i mazhar nübüvvetdir ki Muhammed Mustafa Aleyhi’s-Selâm’dır ve kemâl-i mazhar velâyetdir ki İmâm Ali el-Murtaza’dır ve Mustafa örendelenmiş dimekdir ve Murtaza demek ‘razı oldu’ dimekdir. Yani Hakk Teâlâ bu kişiden razı oldu dimekdir. Pes! Âdem’den dahi murad-ı hakk aynadaki cemâlini görüb razı olmakdan ibaretdir. Lâkin maksud olmaklık mümkün olmadı. İllâ Aliyyü’l-Murtaza’nın ism-i hâsîyle hâsıl oldu ki Murtazâ’dır eyice fehm eyle. İmdî bu iki vücûd-ı şerîfden üç vücûd hâsıl olup velâyet harfinin adedince beş vücud olmuşdur ki penç-i âl-i ‘abâdır. Selâmullahi Teâlâ aleyhim ecmaîn. Nitekim Hakk-ı âlîlerinde denilmiştir:

Kıt’a

Fî hamsetin utfiye bihim nârü’l-cehim el-hâtime
el-Mustafâ ve’l-Murtaza
Ve benâhümâ ve’l Fatıme
Beş vücudun nûrudur nar-ı cehîmi öldüren
Mustafa’dır Murtaza’dır hem Hüseyin ile Hasan
Fatıma beşincidir Havva hatmdir
Ol durur hem hayru’n-nisâ hem ol durur vech-i Hasen

Ey Tâlib-i ilm-i ledün bu beş aynanın kemâli bir defada zuhûr itmek kâbil olmayub lâbüdd tedricle ve mürûr-ı eyyâm ile ve kevâkib-i seyyârenin te'sîriyle zâhir ve kâmil olmak istedi (6. Sahife). Lâcerem, yedi gökde yedi yıldız vardır. Her yıldızın bin yıl hükmü vardır. Hâssasını yeryüzünde eyler izhâr. Sonra doğan yıldız evvelki yıldızın ve kendinin hâssasını icrâ ider ve bunun üzerine kıyas eyle. Bunun âlem-i şehâdetde, misâli oldur ki; Nitekim bir padişah gelür bir kanun vaz' ider. Sonra gelen padişah evvelkinin kanunu üzerine ziyâde eyler. Pes! Sâbit oldu ki sonra hamliden kemâlde evvelkiden artık olur. Bu sebebdendir ki Hazret-i Muhammed Mustafa Aleyhi's-selâm zâhirde cümle enbiyâdan sonra geldi. Lâkin bâtında cümlesinden akdemdir ve Cenâb-ı İmam Ali Kerremallahu vecchû hazretleri dahi zâhiren üç halifeden sonra geldi. Fakat bâtında hilâfeti cümleden akdemdir ki hakîkaten halife-i âlem Ali'dir ki Şâh-ı velâyetdir.

Nazm

Ali'dir kutb-ı âlem evvel ve âhir
 Ali'dir bâtın olan dahi zâhir
 Ali'yi bilmeyenler sevmeyenler
 Ali'yi sevmeyenler oldu kâfir
 Ali sevmeyenler murdarlardır
 Ali'yi kim ki sevdi oldu tâhir
 Elâ ey hârici-i fâcir gîr
 Olasın âlemin 'ilminde mâhir
 Velî kimdir, Ali'yi bilmez isen
 Okumaz Sâatî özünü şâ'ir

İmdi ey emîr-i kâmil ve dilber-i âkil vakta ki Âdem Safiyyullah ki ibtidâ-yı zuhûr-ı nübüvvedir. Evvelki bin yılda geldi ki devr-i Zuhaldır. Lâcerem, bin sene yaşayub hükm eyledi ve Zuhâl yıldızı nahs-ı ekberdir hâssası nühûsetdir (7. Sahife) ve kitâldir bu sebebden Âdem'in oğlu Kâbil, karındaşı Hâbil'i katl eyledi. Ol vakit cemî' sular acı oldu ve saâdetle şekâvet tahmilen Âdem'in zımnında idi. Âşikâre oldu ve birbirini açdı ve Kâbil cemî'-i eşkıyanın evveli oldu ki âhiri Yezid'de hatm oldu. La'netu'l-lâhi aleyhim ecmaîn. Ve sa'dâtın dahi evveli Hâbil oldu ki âhiri Hazret-i İmâm Hüseyin'dir, selâmu'l-lâhi aleyhim ecmaîn, ve bu bin yılda ki devr-i âdem'dir. Türlü türlü sûretler ve cezâlar ve siyâsetler zâhir oldu ki Hak'dan gayri kimse bilmez. Nitekim *Muhkem-i Tenzil*'de "Ve-mâ kadarüllâha hakka kadrihî" (En'am, 91, Zümer, 67) buyrulmuşdur. Yani Hakk Teâlâ kendüyi kaderlediği gibi kimse kadirlemez dimekdir.

Kıt'a

Giydi ol Şâh, Âdem sûretin
 Bin yıl ol sûretde kıldı rü'yetin
 Çün Zühal hükmü nühûset istedi
 Lâ-cerem, Âdem husûmet istedi
 Nühûset hükmü giydi ol devirde
 Komadı ikisin cefâ vü cevvrde
 Adı Kâbil bâtın nahs-i pelîd
 Anla kim budur aslı Yezîd
 Budur âhir Hüseyin'e kasd iden
 Sûret-i Sa'd ve kibr u kinle kasd iden

Ey vâkıf-ı esrâr-ı ilâhî âgâh ol ki ikinci bin yılda hükmü kevkeb-i müşterînidir. Hükm-i sa'd-ı ekberdir, saâdetdir, altıncı gökdedir. Saâdeti oldur ki ol zamanın kutbiyeti İdris Aleyhisselâm'da zâhir oldu ve İdris Aleyhisselâm şol kadar âlim ve fâzıl idi ki hakkında Hakk Teâlâ (8. Sahife): "Verefa'nâhû mekânen aliyyen" (Meryem, 57) buyurdu. Mekân-ı ulyâ-makâm mukaraktır ki hassa-i ilm-i a'lâdır ve Hazret-i İdris kitâbeti ve hiyâtetü ve cemâli ve nice bunun gibi hûb sıfatları izhâr eyledi ki netice-i ilmdir. Ve ne kadar ulemâ ve fuzalâ var ise Müşteri yıldızı hükmündedir. Makamları mekân-ı alîdir. Yani makâm-ı ilmdir ve bu bin yılda nübüvvet güneşi terakkide olub velâyet kameri henüz daha doğmuş idi.

Kıt'a

Sûret-i İdris'de göğündü Şâh
 Lübbün mişkât-ı nübüvvetden ey mâh
 Çün zuhûr itdi nübüvvet evvelen
 Kâmil olmayınca ol gelmez yola

Ey merd-i Hüdâ. Üçüncü bin yılda hüküm Kevkeb-i Merih'indir. Şâh-ı âlem Nûh Aleyhisselâm hil'atın giyüb geldi ve Merih yıldızının hükmü nahs-ı âşgardır, beşinci gökdedir, kızıl benizli yıldızdır. Ol sebebdan Hazret-i Nuh Aleyhi's-selâm kâhhâriyet sıfâtın giyüb "Rabbi lâ-tezer ale'l ardi mine'l-kâfirine deyyâran" (Nuh, 26). Yani, "Yâ Rab yeryüzünde kâfirlerden kimesne koma kahr eyle." dedi ve Nuh demek 'nevhâ' idici yani 'ağlayıcı' dimekdir. Anınçün Nuh Aleyhi's-selâm kâfirler elinden şol kadar ağladı kim ahirü'l emr gözünün yaşı tûfan olub âlemleri gark eyledi. Lâkin garâib şundadır ki Tûfân-ı Nuh'un ibtidâ-yı zuhûru Kûfe Mescidi'nin sol tarafında bir neffâşdan zuhûr eylemişdir ki Hazret-i Şâh-ı Velâyet kerremallâhu vec-hehu efendimizi İbn Mülcem la'în ol mahalde şehid eylemişdir ki işte Tûfan-ı Nuh'a

sebeb budur, bilesin (9. Sahife) üçüncü bin yılda nübüvvet nûru terakkî idüb risâlete yetişdi. Nitekim nübüvvet-i kâmil olan ulü'l-azm olur. Pes! Ol Nebi Âdem Safiyullah ve âhir-i Rusul, Nuh Nebiyullah'dır ve sâhib-i suhufdur ve techid-i âlemdir ki bu kerre ânın zamanında âlem beğlendi.

Nazm

Nuh şeklinde bu kerre geldi Şâh,
Eyledi bin elli yıl ol âh vâh.
Sonra aldı intikamın cümleden.
Âlemi gark eyledi bir hamleden.

Ey âfitâb-ı âlem dördüncü bin yılda hüküm Kevkeb-i Şems'dir güneş gün ortasında olmağın makâm-ı adâletdir. Ekseriyâ oğlancık dahi ana karnında dördüncü ayda canlanur ki her ayı bir yıldan besler devr-i âhirden velâyet hükmü dahi dördüncü bin yılda zâhir olmak istedi. Yani İbrahim Halilullah'a Hazret-i Şâh-ı Âlem velâyet yüzünden nikâbı kaldırub nübüvvet güneşi rastı öyle yerine geldi ki sıfat-ı nehârdır ve Halilürrahmân ve her kâmil olub velâyet kameri ufuktan vücud göğünün kenarında tâli oldu ve velâyetin hâssası terbiyedir. Yani beslemektir, ol sebebden İbrahim Aleyhi's-Selâm evvel Mekke'yi bünyâd eyledi ki gönlü andan ibarettir. Ve evine sofrâ döşedi ki sofrâ-i Halilürrahmân andan ibadettir ve çerağı evvel ol uyardı ki çerağın rûşen olsun dedikleri andan ibarettir. İşte hep bu duâlar nübüvvet-i velâyetin olsun (10. Sahife) dimektir. Ey tâlib-i velâyet ağâh ol ki Âdem Safiyullah ki ol zuhûr-ı nübüvvetir. Yani nübüvvet evvel anın alında zâhir oldu. Sıfatı ekincilik idi. Lâcerem, buğday Âdem ile Zuhal yıldızına tâbidir ki ihsan etmek ve andan nâfi bir nesne yoktur.

Nazm

Nitekim dediler,
Et ekmek Hakk'ın azığı
Ye gitsin gönlün darlığı.

Yani Hakk nübüvvet ve velâyet iledir. Bu ikisini yer isen, yani bilüb zevk ediniyor isen doyarsın dimektir. Ey hubb-i enbiyâ ve mürîd-i evliyâ vaktâ ki İbrahim Halilullah'da nübüvvet ve velâyet zâhir olduysa bunun sulb-i pâkinden Hazret-i İshak ile Hazret-i İsmail Aleyhi's-selâm zuhûr eyledi ki İshak Aleyhi's-selâm nübüvvetine mazhar düşüb İsmail Aleyhi's-selâm dahi velâyete mazhar düşdü. Egerçi her birinin nübüvvet ve velâyeti dahi var ise ki "el-veledü sirru ebîhi"dir. Lâkin mukaddem demiş idik ki nübüvvet çift, velâyet tekdir. Lâ-cerem, İshak Aleyhi's-selâm Hazret-i Halil'in nübüvvetine mazhar-ı tâm olub zevcesi ve çifti Sârâ Hatundan doğdu ve

Hazret-i İsmail Aleyhisselâm dahi Hazret-i Halil'in velâyetine mazhâr-ı tâm olub memlûkû yani cariyesi Hacer'den tevellüd edüb sabr ile muttasıf oldu ki nitekim Hak Teâlâ Kur'an-ı Kerim'inde Hazret-i İsmail ağzından buyurur. Kavluhû Teâlâ: "Yâ ebeti if'al mâ tû'merû" [(el-âyeh) yazılmış âyetin devamı şöyledir:] "setecidunî inşaallahu mine's-sâbirîne" (Saffat, 102). Yani "Ey Baba, Tanrı buyurduğun tut, beni boğazla. İnşallah beni sâbirlerden bulursun" dedi (11. Sahife).

İmdi Hazret-i İshak Nebi Aleyhisselâm'ın sulb-i pâkından Hazret-i Yakub Aleyhisselâm zuhûr idüb ve ânın dahi oniki oğlu oldu ki Hazret-i İshak'ın esbâtıdır. Kavl-i Teâlâ "ve İshâke ve Ya'kûbe ve'l-esbâta" (Bakara, 140) buyrulmuşdur ve Yakub Aleyhisselâm evladı İsrâil olub neslinden oniki bin enbiyâ-i benî İsrâil geldikleri için İshak Aleyhisselâm abu'l-enbiyâ oldu ve Hakk Teâlâ Hazretleri Kur'an-ı Kerim'de Hazret-i İshak hakkında "Ve beşşernâhu [(İbrâhîme) yazılmış, gerçekte âyetin devamı şöyledir:] bi-İshaka" (Saffat, 112) buyurmuşdur. İmdi nübüvvet çiftlik ve velâyet teklik istediği için sûretâ Hazret-i İsmâil'in neslinden ve sulbünden bir nebî zâhir olmadı. İllâ Hazret-i Muhammed Mustafa Sallallahu Aleyhi ve Sellem zâhir olub, Hazret-i Muhammed Aleyhisselâm İshak'tan mıdır, İsmail'den midir deniyor ise, boğazlanmağa giden hangisi ise andandır. Nitekim "Ene ibni zebihey" buyurmuşdur. Yani "İki kere boğazlanmak yerine götürülmüş adamın oğluyum." buyurmuşdur. Ammâ bu sabitdir ki elli bir atadan Hazret-i Âdem Safiye'ye çıkar. Onyedisi enbiyâullah, onyedisi evliyâullah, onyedisi selâtin ve kuzât ve hükkâm olmuştur. Öyle olunca İsmail neslinden enbiyâ gelmeyecek, enbiyâ-i hükkâm gelmesi mukarrerdir. Tâ ki Abdülmuttalib Hazretlerine varınca ki Resûl-i Ekrem'in cediti ve Harem-i Şerif'in kadısı idi. Nitekim meşhurdur:

Kıt'a

Şâh giydi çün Halil'in hil'atın
 Ortaya lâbüd getirdi ni'metin
 Pes, velâyet sofradânî mîr-i dîn (12. Sahife)
 Mey yedirgîr var ise sende yakîn
 Kim ki yapıdı Mekke'yi yakdı cerâğı
 Ortaya sofrâ getürdi bal ve yağ
 Oldur ehl-i vilâyet şek değil
 Bâkî sözlerdir hikâyet şek değil
 Tatlı sözler dervîşe ekmekdir hem et
 Yoksa bâkîsi miskîne oldu let
 Dervîşe bin türlü hürmet etmeden
 Paşmağın döndürü hürmet etmeden

Yeg dūrūr bir pâre ekmek viresin
Râzıdır başına yumruk urasın

Biz yine sözüme gelelim. Ey kân u kerem-i fütüvvet ve ey ma'den-i sehâvet beşinci bin yılda hükmü kevkeb-i Zühre'dir, Sa'd-ı ahdârdır. Hazret-i Şâh-ı Âlem bu kere İshak neslinden Yakub evlâdlarından evvelâ nübüvvetle ve velâyetle Musa Nebi Aleyhisselâm sûretinde zâhir oldu ki 'aış u nûş ve saz u söz ol devrin şanıdır. Nitekim Firavun dört yüz yıl 'aış u nûş eyledi. Bir gün başı ve dişi ağrımadı. Âhirü'l-emr mağrur olub "Enâ rabbukumu'l e'lâ" (Naziât, 24) dedi ve Kabil mirasın yiyib katliam eyleyüb helak oldu ve Musa Aleyhisselâm Hâbil mirasın yiyüb Şuayb Nebi Aleyhi's-selâm 'ın çobanı olub sâ'asâ oldu ve uzun boylu bir zat idi. İmdî nübüvvet kemalin bulub velâyet terakkî etmeye başladı. Tâ ki bu dahi kemalin bula pes nübüvvetle harîmet ve risâlet Musa'da gâlib olmağın kelîmullâh olmağa kâbil oldu ve karındaşı Harun Aleyhi's-selâm yaşça Musa'dan büyük idi ve Hakk Teâlâ 'Azze ve Celle ikisini bile Firavun'u davete emr eyledi (13. Sahife). Kavluhû Teâlâ "Fekûle lehû kavlen leyyinen" (Tâha, 44) yani "Ya Musa ve Harun, Firavun'u yabca yabca imana davet kılın" deyu buyurmuşdur. Ey merd-i hüdü Harun ile Musa Aleyhimâ's-selâm İmran oğullarıdır. Lâkin meşhûrû'n lehû budur ki İmran'ın iki oğlu olub biri Musa ve biri Harun idi. Yani biri mazhar-ı nübüvvet biri mazhar-ı velâyet idi. Bu vechile Harun'un dahi iki oğlu olub cirânî İmranî lisanınca birinin adına Şebber birinin adına dahi Şebbir dirler idi. Arab lisanı üzere Hasan, Hüseyin demekdir. Daha gelse gerekdir şiir:

Giydi Şâh, Musa ve Harun hil'atin
Lîk hâsil bulmadı keyfiyetin.

Lâcerem, Harun ile Sâhib-i asâ
Olmak ister Mustafa ve Murtezâ
Bir oyundur bu işi kimse anlamaz
Dirler ki gitti kazaz geldi bezzaz

Ey kişi anladınsa aslını sen âlemin
Bildin ey Şâh aslını sen âdemin
Çün giden bir bir gider bir bir gelir
Yine evvel gibi âhir bir kalır

Pes, hemân birdir hemân birdir hemân
 Ol kim ise oldur ey Şâh-ı cihân
 Yoğurdukça hûb ola çünkim hamîr
 Çalkadıkça yağından ayrılır peynir

Sohbete, pes, geç gelen tiz mest olur.
 Saatî gibi ânın hem dest olur.

Biz yine sözüme gelelim. Ey Arif hûb, ey Arifi hûb, nefse âgah ol ki altıncı bin yılda hüküm kevkib-i utariddendir, bilinirdi. Sa'd ile nahâsıdır sa'adetine mahzar Şâh-ı âlem Hazret-i İsa Aleyhi's-selâm kisvetin (14. Sahife) giyüb nahsetine mazhar Hazret-i Yahya Aleyhi's-selâm hil'atın giydi ve Hazret-i İsa'nın nübüvvet ve risâlet ve harîmine galib olub Musa mirasın yedi ve Hazret-i Yahya'nın velâyet ciheti galib olub Harun mirasın yedi ve Hazret-i İsa atası oğludur ki Meryem bint-i İmran'dır ve Yahya babası oğludur kim Zekeriyya Aleyhi's-selâm'dır. Yani Şâhın cilâ'-i yüzüne Hazret-i Yahya mazhar olub dâimâ hüznünde ve ızdırâbda idi ve Hazret-i Şâh'ın cemâli yüzüne Hazret-i İsa mazhar düşüb dâimâ beşaretde ve senâlıkda idi ve dahi anâsır-ı erbaa ki âb, nâr, bâd, hâkdir. Yani bu anâsır-ı erbaanın tabiatları dört ebnâ-yi zîşanda kemâl buldular ki tabiat-ı âb Hazret-i Nûh'da ve tabiat-ı nâr Hazret-i Halilullah'da ve tabiat-ı bâd Hazret-i Ruhullahda kemâllerin bulub henüz tabiat-ı hâkin kemâli kalmıştı ki anâsır-ı erbaa kemal-i kâmil olmamıştı. İşte Hazret-i Mesih bu sırrı bildiği için Kavluhû Teâlâ "Ve mübeşşiran bi-resûlin ye'ti min bâ'dî's-muhû Ahmed" (Saf, 6) yani benden sonra bir Nebi-yi zîşan gelse gerekir ki teb'â-yi anâsır ve te'sirât-ı kevâkib onunla kemâl bulub kalb-i pâk kemâl-i âdem anınla bulunsa gerekir ve anın ismi ya Ahmed ya Muhammed olsa gerekir. Nitekim eyâdi-i nasârâda mevcud enâcil-i erbaadan Yuhanna İncili'nin on beşinci faslında Cenâb-ı Mesih Aleyh ile Havariyyun'a hitaben semâya urucları esnada demişki; "Eyyuhe'l-Havâriyyûn" işte ben babama ve babanıza tanırma, tanrınıza gidiyorum daha (15. Sahife) sizlere söyleyecek sözlerim çok ammâ ol hak Rûh-ı Fadılkalît [Dipnot 1: Fadılkalît: İbrance Muhammed dımekdir. Padîklit da deniyor] geldiği vakit sizlere her şeyi bildirecektir, demişdir. Lâkin Tâife-i Nasârâ işbu Fadılkalît lafz-ı şerifinde tecâhül idüb güya Fadılkalît gelmesi Müteşâbihât-ı Enâcil'dendir. Veyahud suûd-ı Mesihden sonra havâriyyûna nâzil olan Rûhü'l-Kuds'dür deyu birtakım vâhî te'viller ider. Biz yine sadede gelelim.

Bejt

Giydi Şâh İsa ve Yahyâ sûretin
 Bulmadı anda dahi keyfiyetin

Ey civânmerd, sâhib-i kemâl bu kerre geldin. İsa'dan sonra Benî İsrail'den nübüvvet nûru, sıçrayub Arab'a düşdü. Yani İsmail Aleyhi's-selâm nesline düşdü ki sâhib-i velâyet-i hassâdır. Ammâ nübüvvet mahzı velâyet-i aşikâre olmak istedi. Abdülmuttalib alnında nûr-ı velâyetle nûr-ı nübüvvet cem' olub geldi. Meselâ bir 'ilm elif mehâbetinden iki çatal olduğu gibi sulbden sulbe nübüvvetle velâyet Abdülmuttalib sulbüne gelince yekta idi. Çünkü Abdülmuttalib sulbüne gelüb ilm-i ejderha sıfat-ı hilâl-veş na'lvârî iki başı izhâr itmek diledi. Lâcerem, nübüvvet nûru Abdülmuttalib'in oğlu Abdullah alnında ve velâyet nûru diğer oğlu Ebu Talib alnında zâhir oldu. Pes! Kişinin kemâli üçüncü mertebede yani oğlunun oğlunda zâhir oldu ki sıbtıdır. Lâcerem, yedinci bin yıl ki Devr-i Kamer'dir ve devr-i kamerin (16. Sahife) onuncu yılı kim kemâl-i hisâbdır. Nûr-ı nübüvvet Abdullah alnına gelüb Muhammed Resûlullah alnında kâmil oldu ve ol nûr-ı nübüvvet hod İbrahim Aleyhi's-selâm 'da kâmil oldu idi. Ammâ ol kemaliyle bu derde Muhammed Mustafa Sallallahû [Aleyhi ve Sellem) de hatm oldu. Murâd nübüvvet ve şeriatdedir. Yani şeriat getüren peygamber tamam oldu. Nitekim Muhkem-i Tenzil'de Hakk ve Celle ve Alâ hazretleri "*Ve men yebteği gayre'l-İslami dînen* [(el-âyeh)" (Âl-i İmran, 85) vakta ki Resûl-i Kevneyn İslam dininden başka dinî taleb eyleye kabul olunmaya bundan sonra zuhur iden zevât-ı kirama evliya dirler ve tenzil-i selâtin dirler ki padişahlardır ve padişahlar velâyete yakındır. Nitekim dil ile el birbirine yakındır. Ammâ dil ile el her bir kişide bulunur. Yani hem dilde kemâl vardır ki âlimdir hem elde kemâl vardır ki kâdirdir. Mustafa ve Murtazâ gibi. Gâh olur ki elde kâdir olur dilde kâmil olur selâtin gibi. Ol sebebden bir sâhib-i yed ekser-i evkatda cem' olub müsahebet iderler ki vücûd kâmil ola, sâhib-i yed ki evliyaullahdır. Bunlardan muâvenet olmaz ise mutlaka nizâm-ı âleme hâle gelüb padişah istediği gibi hükm idemez ve bundan gayet-i garâz budur ki Hazret-i Muhammed Aleyhi's-selâm ki hâtem-i nübüvvetdir. Dilde ve elde kudreti var idi. Lâkin Hazret-i İmâm Ali dest-i kudret-i Hakka mazhar düşüb Hazret-i Muhammed Mustafa lisân-ı hikmete mazhar düşmüş idi. Anıncün Kur'an nebiye, seyf Ali'ye verildiğine sebep budur. Öyle olunca ne kadar şemşire tâbi kimseneler var ise ki selâtin ü sipahiler ve tığ û tır ve ehl-i kabza sahibleridir. Bunlar Hazret-i (17. Sahife). Ali'den dem urmak vâcibdir ve ne kadar ulemâ ve hutebâ var ise dinîden dem urmak vâcibdir ve hem ehl-i keşf böyle buyurmuşdur. Ammâ bir de nübüvvet tarifi vardır kim Hâce-i Kâinât bunların hakkında buyurmuşdur: "Kâle Aleyhisselâm ulema'ü ummeti ke-enbiyâ-i benî İsrâil." "Benim ümmetimin âlimleri Benî İsrâil'in Peygamberleri gibidir." Kim başka şeriat getirmeyüb benim getirdiğim şerî'atı tahkik iderler. Ey şâh-ı Velâyet bu cânibden velâyet nûru Ebu Talib alnında zâhir oldu ki kâlib Murtazâdır. Şâh-ı Âlem kendidir. Kâlibı ve sırrı şan bulub padişâh oldu. Yani Hazret-i Şâh-ı Velâyet ki Murtazadır. Hazret-i İmâm Ali'de kâmil oldu. Ve Hazret-i nübüvvet ma'a kemâl Hazret-i Muhammed'de hatm olub devr-i kam-

erin onuncu yılında Hazret-i Hâtem-i Nübüvvet Muhammed Mustafa Sallallâhu Aleyhivesellem'de zâhir olub kırkıncı yılında kemâl-i velâyet İmâm Ali'de zâhir oldu. Ey Şâh-ı kâmil vakta ki nûr-ı velâyet Ebu Talib alınca gelüb velâyetin hassası terbiye ve irşâd olduysa nitekim zikir olundu. Lâcerem, Hazret-i Hâtem-i Nübüvvet Muhammed aleyhi's-selâmı zâhiren kemâl-i velâyet atası terbiye eyledi ki Ebu Talib'dir. Anın çün Hazret-i Muhammed Aleyhisselâm Ebu Talib yetimidir dirler idi. Ey şâh-ı ehl-i yakîn çünkü insanın hayvandan imtiyâzı dili ile elidir. Hayvanın ne dili var söyler ne eli var ihsanlar eyler. İmdî ism-i âliye mazhar dildir ve ism-i kâdire mazhar eldir. Lâcerem dilden zuhûr iden kemâle enbiya, elden zuhûr iden kemâle evliyâ derler. Nitekim Hâce-i Kâinât Hadis-i Şerîf'de "Ene ve Aliyyûn mi'n-nûrin vâhidin." Yani "Ben ve Ali ikimiz (18. Sahife) nûr-ı vahiddeniz" buyurmuşdur. Yani nübüvvet ile velâyet ikisi birdir, biri zâhir biri bâtındır. Diğer Hadis-i Şerîf'de vârid olmuşdur ki: "Yâ Ali kunte ma'a cemî-i'l-enbiyâi sırran ve ma'î sırta cehren." Yani "Ya Ali cemî-i enbiyâ ile gizlü geldin, benimle âşikâre geldin." Lâcerem, sâbit oldu ki Hazret-i İmâm Ali Hazret-i Resûl zamânına değin hâricde vücûd bulmayub enbiyâ ile gizlüce seyr eyler imiş. Tâ giydiği kâlibı bulunca ki kâlib Murtazâ'dır. Pes! Zâhiren nübüvvet dâiresi mahdûddur. Yani sınırlanmışlardır. Lâbûd, nübüvvet sınırına gelüb karâr bulacak lazım geldi ki sâhib-i velâyet Surr-ı Hüdâ'dır. Bu hâtem-i nübüvvetle bile seyr eyleyüb bâtında yoldaşlıktan gayrı zâhirde dahî yoldaşlık eyleye. Nitekim Hazret-i İmâm Ali Gazve-i Uhud'da ve Bedir'de ve Hayber'de ve Selâsil'de ve nice bunların emsâli gazvelerde bulunmuşdur. Lâkin ey tâlib-i esrâr-ı velâyet bu dahi malumun (Dipnot: 2) olsun ki işbu esrâr-ı ilâhînin ehl-i zâhire keşfi câiz değildir belki haramdır. Nitekim Cenâb-ı Haydar-ı Kerrâr "Kellimu'n-nâse 'alâ kadri 'ukûlihîm." buyurmuşdur. Böyle olduğu takdirde avâm-ı nas hazm idemezler. Zevkî ve vicdânî ve ledünnî olduğuçün mutlaka ehlullâh çanağından su içmeye muhtacdır. Kendüleri inayet iderler ise bildirirler.

Şiir

Cihanın izz u câhından gelür kalbine istignâ
Cenâb-ı himmet-i pirân salursa başına sâyê

Biz yine sözüme gelelim. İmdî âgâh ol ki çün ki nübüvvet zâhir velâyet bâtın idi. Ol sebebden Hazret-i Hâtem-i Nübüvvet Kâbe-i Şerîf'in hâricinde vücûda gelüb Hazret-i Şâh-ı Velâyet, (19. Sahife) Harem-i Şerîf'in içinde vücûda gelmiştir. Nitekim Hüseyin Va'iz-i Kâşîfi Hazretleri bu mahalde demişlerdir:

[Risalede Dipnot 2: Beyana hâcet olmadığı üzere işbu *Hutbetu'l Beyân* yetmiş iki kelime olub Hazret-i Şâh-ı velâyet ile Ayşe Sıddîka'nın beynlerinde zuhûr iden Harb-ı Yevm-i Cemel'de Hazret-i İmâm-ı Hümem Efendimiz Talha ve Zübeyr'e hitâben

buyurdukları hutbedir ki işbu hutbeyi Tarikat-ı 'Aliyye-i Halvetiyye'den Hüseyin Gaybî Hazretleri icmâlen şerh buyurub ve nâmına ve *Hutbetü'l-Beyân* tesmiye eylemiştir ki tarik-i nâzenîn fukarâsının bazılarında bulunur. Hatta hakîr-i pür taksîr fukâradan birine bir nüsha yazmış idim. Li muharririhî].

Kıt'a

Tavaf-ı hâne-i Kâbe âdât şod bir
Ber heme vacib ki ânca ber
Vücut âmed Ali ibn Ebî Tâlib.

Yani Kâbe'nin tavafı cümleye vacib olası, Ali ibn Ebî Talib'in orada vücuda geldiği içündür, dimekdir. Ey emir-i bigâne agâh ol ki Emirü'l Mü'minin Sultan Ali ibn Ebî Talib, *Hutbetü'l Beyân*'ında: "Ene kelâmullahi nâtık." yani "Ben Hakk'ın kelâmın söylerim." Ve Hadis-i Şerif de vârid olmuştur ki "Aliyyü mahsûs fi zâtillah." Yani "Ali hakka yapmıştır." Yani yapışmıştır, ayrı değildir. Zirâ kelâm sıfatdan ve sıfat zâtdan ayrılmaz gâyet-i ittihadından gûya birbirine yapışmıştır. Ayrı değildir ve yine Emirü'l-Mü'minin *Hutbetü'l-Beyân*'ında buyurur ki "cem' u esrarullahi teâlâ fi kütübî's-semâviye" Yani "Gökden inen kitaplarda Allah Teâlâ'nın sırrı vardır ve kitapların sırrı Kur'an'dadır. Kur'an'ın sırrı Fâtihâ'da, Fatihâ'nın sırrı Besmele'de, Besmele'nin sırrı ba'nın noktasında ve ben dahi ol noktadayım" buyurmuştur. "El-ilmu nuktatun ve ekserehâ el-câhilün." Yani "İlm bir noktadır cahiller çoğaltd." dimekdir. Ve yine İmam Ali *Hutbetü'l-Beyân*'ında buyurur: "Ene'l- evvelü ve'l-âhiru ve'z-zâhiru ve'l-bâtını." Çünkü Hazret-i Şâh-ı Kelâm Nâtık-ı Hakk'dır. Nitekim beyân eyledik: Ve cemi' halk kelamdan yaratılmışdır. Kavluhû Teâlâ: "İzâ erâde şey'en en yekûle lehû kûn feyekûn." (Yâsin, 82). Yani Hakk Teâlâ Hazretleri bir nesneyi yaratmak dilese bir kerre "kûn" yani "ol" der heman olur. Zira evvelin ve âhirin, (20. Sahife) zâhirin, bätünin vücudu kelime-i "kûn" ile kelâm-ı Hakk'dır. Nitekim beyân eyledik: Eğer Hazret-i İmam Ali: "Yok ol" dese ki kelâmdır hiçbir şey mevcut olmazdı. Pes bu mana ile evvel ve âhir, zâhir ve bätündür. Yani kelâm Hakk'dır. Yine Emirü'l-Mü'minin Hazretleri *Hutbetü'l-Beyân*'da: "Ene el-musavvirü fi batne'l-umm." buyurmuştur. Yani "Ana karnında oğlancıkları ben tasvir ederim." dimekdir ki Kelâm-ı Hakk'dır ve dahi agâh ol ki Hakk Teâlâ 'Azze ve Celle Kur'an-ı Kerim'inde: "Allahû nûru's-semâvâti ve'l-arzı" (Nûr, 35). İmdi yerin göğün nuru nûr-ı hüdâdır: "Ene ve Ali mi'n-nürin vâhidin" hükmce Muhammed'le Ali'dir. Nitekim *Hutbetü'l-Beyân*'da: "Ene en-nûri ellezî iktebese fihi Musa." Yani, Emirü'l-Mü'minin Hazretleri buyurur ki: "İmdi ben şol nûrum ki Musa Aleyhi's-selâm benden mum yaktı." Yani benim nûrumla yol buldu. Lâcerem, ol ateş ki Hazret-i Musa Aleyhi's-selâm'a: "Ben senin rabbimim." dedi. Heman Nûr-ı Ali idi. Ey emir-i sâhib-i kemâl nûrun hâsılı budur ki Hazret-i Habib-i Hüdâ Muhammed Mustafa Sallallahu Aley-

hi ve Sellem ki hâtem-i enbiyadır, iki tarafı vardır. Nitekim Âdem Safiullah'da beyân eyledik. Bir tarafı hilkadır ki ona nübüvvet derler. Bir tarafı hakkadır ki ona rebûbet derler. İmdi bu makâmın sahibi kelimeteyn ile memur olduğu için Nebi Aleyhi's-Selâm bu makamdan haber virüb, "Kellimîni yâ Âîşe, ırzî yâ Bilâl" buyururlardı. "Nushâi yâ Hümeyrâ" yani, "Yâ Âîşe bana söyle, gönlümü eğlendir" veya "Bilâl cemaate kavuşmaklık ile beni rahatlandır." [Hümeyrâ Âîşe'nin künyesidir] demektir ve yine hakka olan tarafından haber virüb (21. Sahife). "Mâ maallâhi vaktün lâ yaguzzu fihî melekûn mukarrebun velâ nebiyyü'n mursel." Yani Zâtî ecell-i a'lâ ile benim bir vaktim vardır ki anda ne Cebrail ve Nebiyy-i Mürsel yol bulur ki kendüsünün nübüvvet hâlidir. Ve bu yüz itibariyle mertebe-i velâyetdir ki Ali kendisidir ve makâm-ı velâyetdir. İşte Nebî ve Ali yani nübüvvet ve velâyet bir nûr dimenin manası budur. İmdi zâhir itibariyle Hazret-i Muhammed Aleyhi's-Selâm 'a nübüvvet dediler, bâtın itibariyle Hazret-i Ali'ye velâyet dediler. Zîrâ vücudda hakikaten ikilik yoktur. Pes! Nebînin bâtınında hod velâyet var idi. Böyle olduğu takdirce lâbüdd, cemî'-i enbiyânın sırrı ve bâtını Ali oldu vesselam. Ey Şâh-ı kâmil vakta ki nübüvvet çift velâyet ferddir. Nitekim zikr eyledik. Lâcerem, Hazret-i Şâh'ın tekligine münasib, Hazret-i Mustafa'nın çiftliği vâkı oldu ki kerimesi Hazret-i Fatma'dır. Velâyetin çifti ola. Ve çift ki arzıdır. Yani nübüvvetdir ve ferd ki semâdır velâyetdir. Ânın üzerine gele. Pes! Bu mahalde Âdem Ali'den kemâl bulub Havva Fâtüma'dan kemâl buldu. İmdi kemâl-i velâyet ile kemâl-i nübüvvetden iki dâd-ı şehvâd zuhûr idüb çiftine yani nübüvmete tâbî oldu ki Hazret-i İmâm Hasan'dır ve biri dahi velâyete tâbî oldu ki Hazret-i İmâm Hüseyin'dir, Selâmullâhi Aleyhim Ecmain. Eğer nübüvvet Hasan'dır, yani güzeldir, eğer velâyet Hüseyin'dir yani güzelledir. Eğer her birinde yani Hasan'da Hüseyin'de babasının ve anasının hisseleri vardır. Ammâ kim hüküm galibindir yani Hasan'da nübüvvet ciheti, Hüseyin'de velâyet ciheti gâlibdir. Ey tâlib-i esrâr-ı (22. Sahife). İlâhî vaktâ ki Hazret-i Resûlillah Aleyhi's-Selâm Hadis-i Şerifi'nde "Yâ Ali ente minnî bi-menzileti Musâ ve Harûn." Yani "Yâ Ali sen benden Musa ve Harun yani Musa ve Harun gibisin." Yani, evvelâ karındaşımsın ki nübüvvet nûru velâyet nûrunun karındaşıdır. Lâcerem, Harûn'un iki oğlu olub İbrani dilince birinin adına Şebber birinin adına Şebbir derler idi. Arabca Hasan ve Hüseyin demektir. Nitekim zikr eyledik. Pes! Ali, Harun gibi olıcak evladları dahi böyle olmak münâsibdir. Zîrâ Hazret-i İsmail ile İshak, Musa ile Harun, İsa ile Yahya, Mustafa ile Murtaza sırları bir vücûd idi. Lâkin galibiyetleri kâmil değildir. Pes, bu denli kemâl bu ikisinde vâkı olub, Lâcerem, Muhammed ve Ali ve Fatüma ve Hasan ve Hüseyin cümlesi hakikatde bir vücûddur. Nitekim "Lâ nufarriku beyne ehadin min rusulihî" (Bakara, 284) buyrulmuşdur. Yani ben bunların ortasın fark eylemezem hakikatim de demektir. Nitekim a'dâdda cümle-i şey' vâhiddir. İki, üçe, üç dörde ve dörd beşe bir vechile muğayir ve bir vechile muvâfıkdır. Ammâ hakikide ism-i

ayn müsemâmâdır. Bu eyüdüür bu yaramazdır dedikleri merâtib i'tibâriyledir. Yohsa hakîkide hep cümle iyidir, hiç yaramaz yokdur. Nitekim Muhkem-i Tenzil'de Hakk Teâlâ buyurur ki: "Vemâ halakna's-semâvâti ve'l-arza vemâ beynehumâ illâ bi'l-hakkı" (Hicr, 85). Yani, "Yeri ve göğü ve arasındaki olanı yaratmadık illâ hak üzerine ve hakkıyla yaratdık." dimekdir.

Nazım

Yerde gökde Hakk dürür yohsa diyâr
 Hep hükmünde dürür dâr u diyâr
 Cümleden Hakk gerçi müstağnidir
 Lîk ol hem muin dürür
 Lîk ol istedi (23. Sahife)
 Her zerreden ola 'ayân
 Cân ola ma'nâ vü hem sûret-i cihân
 Tâ perde lazım olsa tâ böyle ola
 Gölge görülmez meğer öyle ola
 Tâkâtı yok kim baka hurşide göz
 Öyle vaktinde bu günden perdesiz
 Bi-hicâb olaydı ger nûr-ı Hüdâ
 Âlemi yakardı hep baştanbaşa
 Pes! Hicâb ne tenin oldu sıfât
 Sen sıfatı bil kim oldurur kâinât
 Kâinatın mücmeli ol durur
 Âdemin tafsili hem âlem durur
 Âdemi dikdi halife eyleyüb
 Âlemi Âdeme tavsîf eyleyüb
 Zât-ı ehaddır Ahmed ana sıfat
 Nola dirsen âl-i sıfatdan gayr-ı zâtı
 Pes halife lâzım oldu Ahmed'e
 Anla bu ma'nâyı hoşsun ey dede
 Pes halife Ahmed'e oldu Ali
 Hâtem oldu anınçün ol velî
 Hem arz bu idi kim oldu dahî
 Kim gele şâh-ı cihân ola ahî
 Çünkü geldi mescidine ol imam
 Ön son ortaya düzüldü ta'am
 Şimdi her zerrede var durur Alî
 Anlar isen bu sözü dersin belî

Hay durur, âlim durur, kadir durur
 Her murâd ol Şâhdan sâdırdir
 Binbir ismin ikisinden gâlibdir
 Hep Ali'nin oldu çerisi
 Her ne gelur oldurur kâne hû
 Lâcerem râci'-i hayrın oldu hû
 Sanma takliddir benim bu sözlerim
 Cümle tahkikidir benim bu sözlerim
 Sende vicdânisin var ise bulasın
 Buldun ise yolunu hod bilesin
 Er bilür girü er bindiğün
 Huşk nice anlasun ne didüğün
 Çünkü sözünden bilinir cümle kes
 Sâatî birdir bu denlü sözü kes

Ey server- i gâlib (24. Sahife) Ali ibn-i Ebi Talib, bu haberden bir dahi âgâh ol ki bir yıl on iki aydır ve gökde dahi on iki burc vardır ve on iki çeşme vardır ki: “İsnetâ aşrete ‘aynen” (A’râf, 160) buyrulmuşdur. Yakub Nebî Aleyhi’s-Selâm ki evveli nebî-i İsrâîl’dir. On iki oğlu olub kâmil ve mükemmeli Hazret-i Yusuf idi. İmdi lâzım oldu ki nükebâ-i ümmet-i Muhammed dahi, Hazret-i Ali evlâdından ola. Zirâ nübüvvet ki Hazret-i Âdem Safiyullah’da zâhir oldu. Lâkin bu kemâl Hazret-i Muhammed Aleyhi’s-selâm ’da hatm oldu ki Hâtem-i Enbiyâdır. İmdi nûr-ı velâyet dahi Hazret-i İbrahim Halîlullâh’da zâhir olub kutb-ı âlem idi. Lâkin Hazret-i İmâm Ali’de kâmil olub bu kemâl ile velâyet dahi hâtemîn diledi ki: “Külle şey’in hâlikun illâ vechehu.” (Kasas, 88) buyrulmuşdur. Lâcerem hatm-i nübüvvet ile kemâl-i velâyet Muhammed ile Ali’de cem’ oldu. Pes, nübüvvet hatm oldu ki dâire-i asgar idi. Velâyet dâire-i ekmel idi tahdîd oldu. Pes, nokta-i velâyet Hazret-i İmâm Hüseyin alnında zâhir olub, andan İmâm Zeynel Âbidin’e, andan İmâm Muhammed Bâkır’a, andan İmâm Caferu’s-Sâdık’a, andan İmâm Musa el-Kâzım’a, andan İmâm Ali Musa er-Rıza’ya, andan İmâm Muhammed Taki’ye, andan İmâm Ali Naki’ye, andan İmâm Hasan Askerî’ye, andan İmâm Muhammed Mehdi’ye nakl eyledi ki hâtem-i velâyetdir. Âgâh ol ki her bir imâmın dört oğlu olur. Nokta-i velâyet birinin alnına düşer velâyete imâmet müstahak olur. İmdi bu iki imâmın her biri nebidir, velîdir velâkin nübüvvetleri nübüvvet-i teşrîi olmayub nübüvvet ta’rifidir. İmdi şeriat peygamberlerini zikir eyledik bunlar mücerred hakikatden haber verdiler. Nitekim “Ulemâ-i (25. Sahife) ummeti ke-enbiyâ-i Benî İsrâîl” Hadis-i Şerifi bu on iki İmâma işaretdir. Yani benim ümmetimin âlimleri, Benî İsrâîl peygamberleri gibidir ki benim şerî’atuma davet idüb başka şeriat getürmezler, dimekdir. İmdi bu Hadis-i Şerif’den ulemâ-i zâhi-

rin asla nasibleri yoktur. Eğer da'vâ iderler ise abes yere da'vâ itmiş olurlar. Ammâ ey Şâh-ı ehl-i te'vil deniyorsa ki Hazret-i Resûl Aleyhi's-selâm'da dahi velâyet var idi. Niçün velâyet Ali'ye tahsis kılındı denur ise, çünkü enbiyâ vâzî'-ı şerîatdır. Hassaten şeriat vaz' itmeğe memur. Nitekim Hadis-i Şerif de vârid olmuşdur ki: "Bui'stu [li-]beyani'ş-şerîati lâ-beyani'l-hakîkati." Yani ben şeriat beyan itmeğe gönderildim. Yani ben halka tenzîl ile cenk iderim ve Ali te'vil ile cenk ider. Nitekim Muhkem-i Tenzîl'de "Ve mâ ya'lemu te'vilehû illâllâhu, ve'r-râsihûne fi'l- ilmi" (Âl-i İmrân, 7) buyrulmuşdur. Yani tenzîlin te'vilini Allah bilür ve ilimde muhkem olan bilür ki ilimde muhkem Ali'dir. Lâcerem, evliyâ-yı kirâm kâşif-i esrâr-ı ilâhî olduklarıçün, enbiyanın vaz' itdiğini, velî tahkîk idüb isbat eyler. Yohsa nebinin vaz' itdiğini velî bozmak mühâldir. İmdî halkın ekseri bundan gafile olub Hazret-i Resûl'ün ve Hazret-i İmâm Ali'nin sözlerini muhalif sanurlar, münkîr olub kâfir olurlar. Neüzü billâhi Teâlâ bu sebebdendir ki on iki İmâmın Mehdi'den gayrısını heb şehîd itdiler. Nitekim enbiyâdan Yahyâ ve Zekeriyyâ Aleyhimâ's-Selâm gibi ki cihet-i velâyetleri gâlib olmağın mücerred hakikatden sözler söyler idi. 'Avâm-ı nâss fehmi itmeyüb katl itdiler. Âgâh ol ki (26. Sahife) Enbiyânın şehâdeti zehirden, evliyânın şehâdeti timürdendir. Nitekim Kal'a-i Hayber'de Nebiye zehir verdiler. On iki seneden sonra te'sîr idüb şehid oldu. Ve Hazret-i İmâm Ali'ye İbn Mülcem la'in kılıç urdu şehid oldu. Ve Hazret-i İmâm Hüseyin ki Alevi idi yani velâyete mensub idi. Kılıçdan şehid oldu. Âgâh ol ki yetmiş bin cuhûdun kanı dökülmeyince Hazret-i Yahya Aleyhi's-Selâm'ın kanı yere batmadı derler. İşte yüz kırk bin Yezid kanı dökülmeyince Hazret-i İmâm Hüseyin'in kanı yere batmadı. Ammâ sözün hâsılı budur ki neslinden Hazret-i İmâm Mehdi hurûc idüb tamam yeryüzünden Yezidlerin ırkını kesüb kanın dökmeince, yine Hazret-i İmâm Hüseyin'in kanı yere batmaz yani hak alınmaz. Zirâ "Men katele mu'minen fe-keenne katele'n-nâse cemî'â." buyrulmuşdur. Yani bir kimsene bir mü'mini öldürse güyâ cemî'-i nâsı öldürmüş gibi olur. Pes! İmdî İmâm Hüseyin'den mü'min kimesne ola mı? Lâcerem, Yezid'in ırkı kesilmeyince ne hakikat-ı ilâhî meksuf olur ve ne İmâm Hüseyin'in kanı alınur. İmdî bunu dahi bilmek gerek ki hurûc-ı Mehdi'den murad âkl-ı küllînin ve rûh-ı a'zamın kemâl-i zuhûrudur. İmdî ol rûh-ı a'zam ki havâss-ı insana nefh ve rûhânî ile hâsıl olur. "[Feizâ seveytuhu] ve nefaht fihi min rûhi" (Hicr, 29), bu ruha işâretidir. Bu ruh şol ruhdur ki mürşid-i kâmil halife-i hak olub tâlib-i sâdika nefh eylediği rûh-ı izâfidir. İşte "Mâ bihi Muhammedun bihi." bu elkâba dirler. "Vellâhu yekûlu'l- (27. Sahife) hakka ve huve yehdi's-sebil" (Ahzâb, 4).

Temmetu'l-kitâbu bi-'avnillâhi'l-meliki'l-vehhâb, hürrire bi-yedi'l-fakîr çâker-i âl-i 'abâ bende-i Şeyh Ali Baba es-Seyyid Ahmed Tefvik an çerâğ-ı Mûsika-i Sultânî Sene 1275.

EK 2: Sâati'nin Alevîlik/ Bektaşîlik Risâlesi'nin İlk ve Son Sayfaları

بسم الله الرحمن الرحيم

قلمنا كتابا في بيان أحوالنا
بسم الله الرحمن الرحيم

الحمد لله الذي هدانا لهذا الذي كنا لنهتدي لولا أن هدانا الله
والصلاة والسلام على سيدنا محمد وآله الطيبين الطاهرين
والسجاد الأئمة صلوات الله عليهم أجمعين

نحن أتباعنا بآية الله العظمى واليه المرجع
والعود والحمد لله رب العالمين

بسم الله الرحمن الرحيم

الحمد لله الذي هدانا لهذا الذي كنا لنهتدي لولا أن هدانا الله
والصلاة والسلام على سيدنا محمد وآله الطيبين الطاهرين
والسجاد الأئمة صلوات الله عليهم أجمعين

نحن أتباعنا بآية الله العظمى واليه المرجع
والعود والحمد لله رب العالمين

بسم الله الرحمن الرحيم

الحمد لله الذي هدانا لهذا الذي كنا لنهتدي لولا أن هدانا الله
والصلاة والسلام على سيدنا محمد وآله الطيبين الطاهرين
والسجاد الأئمة صلوات الله عليهم أجمعين

بسم الله الرحمن الرحيم

الحمد لله الذي هدانا لهذا الذي كنا لنهتدي لولا أن هدانا الله
والصلاة والسلام على سيدنا محمد وآله الطيبين الطاهرين
والسجاد الأئمة صلوات الله عليهم أجمعين

بسم الله الرحمن الرحيم

الحمد لله الذي هدانا لهذا الذي كنا لنهتدي لولا أن هدانا الله
والصلاة والسلام على سيدنا محمد وآله الطيبين الطاهرين
والسجاد الأئمة صلوات الله عليهم أجمعين

بسم الله الرحمن الرحيم

الحمد لله الذي هدانا لهذا الذي كنا لنهتدي لولا أن هدانا الله
والصلاة والسلام على سيدنا محمد وآله الطيبين الطاهرين
والسجاد الأئمة صلوات الله عليهم أجمعين